

SINGSBY BRÄNNVINSBRÄNNERI

Rätten att själv tillverka sitt brännvin, eller den så kallade husbehovsbränningen förbjöds genom en kejsarlig förordning 1865. Såväl tillverkning som försäljning skulle därefter omhändertas av staten och för framställningen uppgjorde staten kontrakt med enskilda företagare.

I Singsby slog sig tre bönder samman och bildade ett bolag för tillverkning av brännvin. De tre var Johan Lithén, bonde vid Lithéns, f 1835, Johan Fredrik Lax, bonde vid Hellmans (idag Sabelas), f 1838, och Johan Lax, bonde vid Adamas, f 1835.

Anknutna till dagens värld är det förstnämnda farfars farfar till Yngve Lithén, J.F Lax farfars morfar till Christer Sabel och Johan Lax farfars morfar till Stefan Ström.

Med i bolaget var ytterligare en bonde från Vikby och en från Martois, samt en brännmästare, Gustaf Adolfsson Gustafsson från Vasa.

Sedan vederbörligt tillstånd från stat och kommun erhållits för anläggningen uppgjordes bolagskontrakt den 8 maj 1874. Man beslöt att bränneriet skulle uppföras på Lithén hemman. "Bränneris tomten" och "Bränneris bro", invid nuvarande Klasosvägen påminner ännu om platsen. "Bränneris brunnen" vars rester ännu finns kvar, låg under bränneriets byggnad. En särskild kontorsbyggnad var uppförd invid landsvägen vid nuvarande infart till Klasos.

Enligt bolagskontraktet ägde Lithén och brännmästare Gustafsson vardera en fjärdedel i företaget medan de sex övriga ägde en åttondel vardera. För uppförandet av bränneriet tillsköt bolagsmännen sammanlagt 3 200 mark och lika mycket upptogs i lån. Dessutom skulle man under den tid bränningen pågick delta i arbetet med två man per dag i förhållande till andelarna. Till direktör för bolaget utsågs Johan Lithén. Redan samma år som bolaget startade skrevs kontrakt om att tillverka 18 000 kannor brännvin under höstens lopp, vilket motsvarar 47 000 liter. Alkoholhalten skulle vara 50%. Den kontrakterade mängden för 1875 var 68 000 kannor (167 000 liter eller drygt 330 000 flaskor av nutida storlek!!) Brännvinet tillverkades av säd och efter några år även potatis. Den årliga mängden brännvin varierade och var förmodligen beroende av det årliga skördeutfallet. År 1884 var tillverkningen 112 000 liter för att 1891 vara nere i 60 000 liter.

Någon minutförsäljning av brännvinet var inte tillåtet, allt skulle levereras i parti till av staten kontrollerad butik i Vasa. För varje kontrakterad liter skulle bränneriet betala 62 penni/liter till staten. Vad staten betalade för det framställda brännvinet är inte känt.

År 1879 var bränneriet i Singsby kommunens högst beskattade företag med 150 skattören. Två ölbryggerier hade 100 skatteören vardera liksom även Grönvik glasbruk. Två i kommunen betalade mera skatt, kyrkoherden och förvaltaren på Korsholms modellfarm i Gamla Vasa. Några storbönder i kommunen hade över 40 skattören och den största bonden i Singsby 24 skattören.

Verkställande direktören Johan Lithén dog 1882 och efterträddes av Johan Fredrik Lax. Under den senare delen av 1880-talet tillträdde bonden Erik Wilhelm Smeds som ny delägare. Han förvärvade senare även J.F Lax andel och blev bolagets disponent. Av de ursprungliga ägarna i Singsby återstod då endast Johan Lax. Natten till den 3 december 1894 totalförstördes bränneribyggnaden i en brand. Vöråbon Johan Lassus åtalades för att ha anlagt branden och disponenten Erik Wilhelm Smeds för att ha anstiftat branden i syfte att få ut brandförsäkringen och för att ha lejt Lassus. Rättegången mot de åtalade behandlades i rätten åtta gånger och i juli 1896 dömde häradsrätten Lassus till fyra års fängelse för mordbrand. Angående disponenten Smeds ansåg häradsrätten att han inte kunde fällas eftersom han bestred åtalet och full utredning över hans skuld saknades. Eftersom Lassus även var dömd för mordbrand i Vörå gick ärendet över till hovrätten. Han fick sammanlagt sex år och sex månaders tukthus för det två mordbränderna.

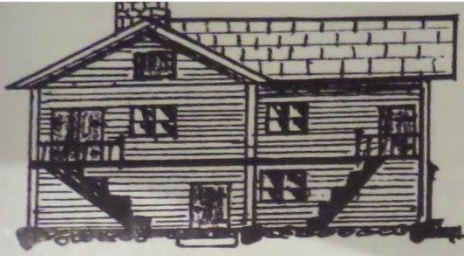
Bränneriets kontorsbyggnad stod kvar några år efter branden och användes som samlingslokal för den ungdomsförening som verkade under några få år på 1890-talet. Kontorsbyggnaden revs och återuppfördes i Brändö som samlingshus för en arbetarförening.

Det som idag minner om brännvinsbränneriet i byn är mälteriet, som står kvar och är förvaringsplats för bl.a byns mangel. I den ena halvan av huset finns ugnen och plåtarna där säden mäلتades -fuktades och upphettades för att förgro- innan den gick till brännvinsbränningen. Intill 1950-talet användes ännu denna anläggning för torkning av säd.

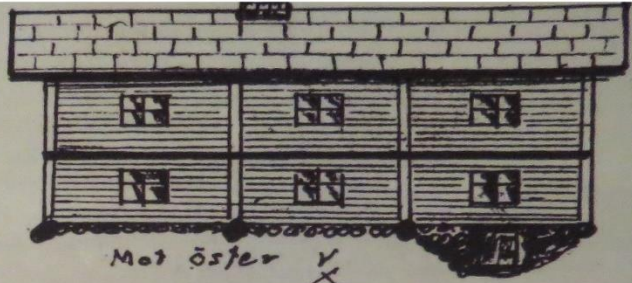
Några bilder från industiepoken i Singsby finns inte bevarade. På basen av den statliga inspektören Wegelius detaljerade besiktningsprotokoll från 5 januari 1875 gjorde Hilding Wikberg i samband med hembygdsforskningen på 1980-talet en rekonstruktionsritning över bränneriet.

En utförligare historia över brännvinsbränneriet ingår i Singsby-boken som utgavs 1986.

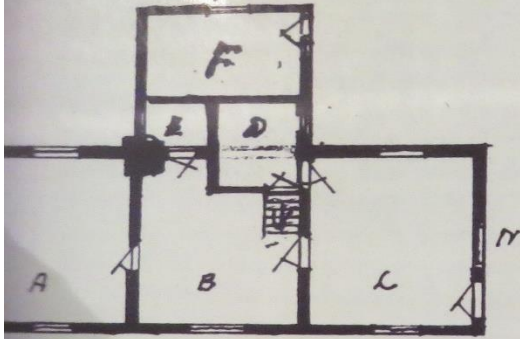
Paul Ström, november 2017

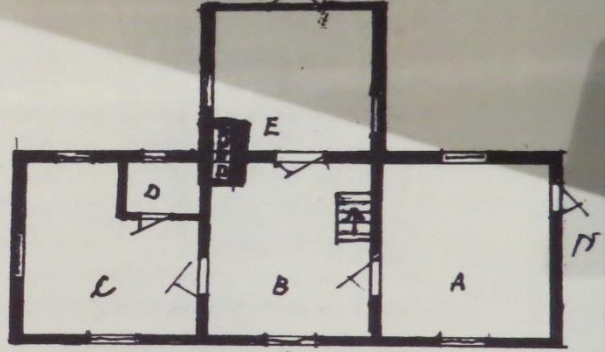
Mot norr

Mot öster

I-vån Ö

I-vån Ö

skala 1:300

Singphay, 2.4.1984
Hilding Wikberg